

Příloha 5

Sociální a kulturní výzvy: Podrobná specifikace prioritní oblasti

Současné moderní společnosti jsou mimo jiné charakterizovány dynamickými (mnohdy až překotnými) sociálními a kulturními proměnami, které vystavují Českou republiku (individuálně i sociálně) zcela zásadním výzvám. Nezbytný předpoklad efektivních reakcí na tyto výzvy, které mají podobu nejenom hrozeb, ale i velkých příležitostí, a které se odehrávají v kontextu globalizačních a integračních procesů, představuje jednak anticipace nezbytných adaptačních nároků, jednak schopnost jejich konstruktivního využívání. Tato adaptace a její reflexe musí být založena na zkoumání reálného vnitřního potenciálu české společnosti jakožto platformy, která podobu adaptačních a transformačních proměn podmiňuje. Globální sociální a kulturní změny ovlivňují kvalitu života české společnosti makro-, mezo- i mikrostrukturálně a zasahují od fungování státu a jeho institucí, přes proměny národních a sociálních identit, hodnot a norem až po každodenní život občanů i jejich rodin.

Tato orientovaná strategická výzva je proto zaměřena na zkoumání klíčových podmínek a trendů (vnitřních i vnějších), které budou ovlivňovat kvalitu života české společnosti v její sociální a kulturní rovině v první polovině 21. století.

Jeden z těchto trendů představuje zásadní demografická změna, jejímž výsledkem je výrazná proměna věkové struktury populace ústící v nevyhnutelné populační stárnutí. Se zmíněným trendem je spojen i tlak na proměnu hodnotového a kulturního paradigmatu reflektujícího tento demografický proces. Velkou výzvou je v tomto kontextu rozvoj a uplatnění moderních technologií v oblasti zdravotnictví, bydlení, urbanistiky, dopravy, finančnictví, informačních technologií a komunikací, které podporují samostatnost a soběstačnost seniorů a jejich integraci do společnosti (*gerontotechnologie*). Související příležitostí je i rozvoj nového segmentu ekonomiky (*silver economy*), která se bude muset orientovat na seniory jako zákazníky a bude reagovat na poptávku po nových výrobcích a službách zaměřených na tuto část populace. Zásadním cílem zde ovšem není prodlužování absolutní délky života, ale posouvání hranice aktivního života a jeho kvality do vyššího věku, které je komplexně vtěleno do konceptu „aktivního stárnutí“, včetně jeho dopadů na trh práce.

Velkou výzvu pro českou společnost budou představovat také globální integrační tendence, které budou působit na rozvoj občanské společnosti, na pojetí národních identit a na regionální příslušnosti. Tyto procesy nutně povedou ke konfrontaci s materiální a duchovní kulturou české společnosti, budou spojeny na jedné straně s adaptačními nároky, na straně druhé budou vyžadovat kreativní reflexi právě v těchto oblastech, včetně reflexe filosofické a historické a také reflexe domácích sociokulturních tradic.

Mezinárodní konkurence na globalizujících se trzích bude přinášet rovněž velkou výzvu pro formování lidského, sociálního a kulturního kapitálu, s nímž výrazně souvisí potřeba nejen nových forem vzdělávání, ale i komunikačních kompetencí, jazykových dovedností a také kompetencí v oblasti technologických podmínek komunikace. V souvislosti s těmito trendy bude posilován význam tzv. „celoživotního učení“.

Vlivy globalizující se celoplanetární společnosti s sebou budou dále přinášet konfrontace se stávajícími systémy a formami vládnutí (*governance*) a proměn tradičních paradigmat demokracie. Tyto procesy budou nutně probíhat v konfrontaci s národními tradicemi, se strukturou hodnot a postojů a tradičními kulturními normami.

Potenciální inkluze imigrantů z třetích zemí nebo i cizinců z členských zemí EU budou vystavovat českou společnost novým problémům ve způsobu organizace veřejného života v oblasti rovných příležitostí, v oblasti genderu a také ve sféře biologické a sociální reprodukce. V neposlední řadě budou tyto tendence spojeny jak s novými nároky na „domácí“ sociální mobilitu, tak také s problémy imigrace a odchodu do ciziny.

1. Struktura a cíle prioritní oblasti

Tab. 1: Struktura prioritní oblasti Sociální a kulturní výzvy

Oblast	Podoblast	Prioritní dílčí cíle	
1. Demografické a sociální proměny	1.1 Demografické stárnutí, rodinná politika	1.1.1 Realizace komplexní podpory aktivního stárnutí	
		1.1.2 Zlepšení reprodukčního potenciálu populace zvýšením hodnoty rodiny ve společnosti a zefektivněním podpory porodnosti	
		1.1.3 Predikce a vyhodnocení důsledků výrazných populačních výkyvů a prostorových nerovností	
	1.2 Marginalizace a integrace sociálně znevýhodněných skupin	1.2.1 Prevence vzniku deprivace, exkluze a segregace	
		1.2.2 Zmírnění rozsahu a hloubky exkluze, marginalizace a stigmatizace	
	1.3 Sociální nerovnosti, soudržnost společnosti a sociální stát	1.3.1 Zlepšení rovnosti podmínek v přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám	
	1.4 Migrace, mobilita a teritoriální soudržnost	1.4.1 Efektivnější využití potenciálu migrace	
		1.4.2 Posílení teritoriální soudržnosti	
	2. Vládnutí a správa	2.1 Občan, stát, společnost	2.1.1 Legitimní politický systém
			2.1.2 Legitimní právní systém
2.1.3 Legitimní sociálně-ekonomický systém			
2.2 Veřejné politiky a správa		2.2.1 Funkční a efektivní veřejné politiky a správa	
3. Kultura, hodnoty, identita a tradice	3.1 Proměny hodnotových struktur a etika	3.1.1 Proměna základních etických principů života ve společnosti	
		3.1.2 Filosofická a sociologická reflexe vlivu médií na proměnu lidského života a formování společnosti	
	3.2 Národní, regionální a lokální identita a tradice	3.2.1 Znalosti historie jako předpoklad uchovávání a pěstování národní, regionální a lokální identity, paměti a tradice v národním kontextu	
		3.2.2 Zkoumání jazyka a literatury jako nástrojů pro uchovávání identity	
		3.2.3 Tvořivá historická a teoretická reflexe umělecké tvorby	

	3.3 Hmotné a nehmotné kulturní dědictví	3.3.1 Aktivní ochrana kulturního dědictví
		3.3.2 Recepce kulturního dědictví jako prostředku národního sebeuvědomění a státní reprezentace
	3.4 Religiozita	3.4.1 Reflexe role náboženství v současné české společnosti a v globálním kontextu

4. Rozvoj a uplatnění lidského potenciálu	4.1 Výchova, vzdělání, celoživotní učení	4.1.1 Stanovit nové vzdělávací a výchovné cíle
		4.1.2 Ustavit plně funkční systém celoživotního vzdělávání
	4.2 Trh práce a politika zaměstnanosti	4.2.1 Politika zaměstnanosti zvyšující kompetence pracovní síly a rozšiřující absorpční kapacitu trhu práce
	4.3 Ochrana a podpora lidského zdraví	4.3.1 Efektivní fungování nadrezortního systému ochrany a podpory zdraví populace
5. Člověk, věda a nové technologie	5.1 Možnosti a podmínky rozvoje výzkumu, vývoje a inovací	5.1.1 Analýza účinků vědění v sociálním systému ČR
	5.2 Adaptabilita člověka a společnosti na nové technologie	5.2.1 Adaptace na nové technologie

Oblast 1: Demografické a sociální proměny

Demografické a sociální změny se odehrávají při vzájemném prolnutí vnějších kontextuálních podmínek, které jsou dány především procesy globalizace a evropské integrace, a vnitřních možností a potenciálů naší společnosti. Zásadní výzvou pro Česko je přitom udržení si svého dosavadního postavení v globální dělbě práce a z ní vyplývající kvality života obyvatel. Přestože je Česká republika v současnosti silně integrovaná do globálního ekonomického systému, jde o integraci do značné míry nerovnou. Firmy lokalizované v Česku mají spíše nižší postavení v rámci globálních produkčních sítí, což ovlivňuje i větší zaměření výroby na rutinní práce náročné na pracovní sílu často zabezpečovanou imigranty. Z výše uvedeného vyplývá i nižší úroveň mezd a potenciálu pro inovace.

Česko je stejně jako většina evropských zemí postaveno před problém měnící se věkové struktury obyvatelstva. Oba základní procesy demografické reprodukce (porodnost a úmrtnost) vykazovaly v posledních dvou desetiletích neočekávaně rychlé změny a vedly ke zvýšení dynamiky demografického stárnutí. Senioři tvoří stále významnější skupinu obyvatel. Významnými změnami prochází rovněž rodina a její základní funkce. Hodnotová proměna společnosti, růst pracovních a volnočasových příležitostí se odrazily v pluralizaci životních stylů, oslabování rodinných struktur a rostoucí atomizaci společnosti. Jedním z významných důsledků je relativně nízká plodnost a snižování podílu dětí ve společnosti. Současná úroveň demografické reprodukce ovlivní věkovou strukturu populace po několik desetiletí. Proměny demografické situace zvyšují nároky kladené na mezigenerační solidaritu, ekonomicky aktivní populaci a činí budoucí společnost zranitelnější. Proto se reakce na tyto výzvy soustředí na přijímání adaptačních opatření zaměřených na rostoucí podíl seniorů ve společnosti a snaží se přispět k formování efektivnějších opatření s cílem zvýšit hodnotu

rodiny ve společnosti, podpořit porodnost zmírnit tak dynamiku demografického stárnutí a zlepšit vyváženost věkové struktury.

V důsledku ekonomické reorganizace, reformulace role sociálního státu, měnících se hodnotových měřítek a mezinárodní otevřenosti narůstají příležitosti pro volbu životních strategií. Ne každý jedinec, domácnost a sociální skupina má však příležitost šíře těchto voleb využít. Dochází tak k nárůstu sociální a kulturní diferenciaci společnosti. Nerovné rozdělení bohatství a moci je většinou společnosti považováno za oprávněné, jiné nerovnosti jsou nicméně vnímány jako nespravedlnost. Jde zejména o diskriminaci a vysokou míru příjmových nerovností. Stratifikace společnosti a sociální nerovnosti jsou také důsledkem subjektivního vnímání a diskursivních reprezentací. Nerovné sociální a ekonomické postavení se projevuje v nerovném přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám.

Závažné je utváření vícenásobných komplexních nerovností v lokalitách koncentrace specifických sociálních skupin a růst sociálně-prostorových nerovností snižujících sociální soudržnost společnosti v národním, regionálním a lokálním měřítku. Utvářejí se sociálně vyloučené skupiny, jejichž nerovné postavení jim výrazně znesnadňuje přístup k běžným zdrojům, příležitostem a pozicím nezbytným pro zapojení se do normálního života společnosti. Sociálně vyloučení jsou často koncentrováni v prostorově segregovaných lokalitách, kde dochází k reprodukci způsobu života ve stavu sociálního vyloučení a chudoby. V rámci společnosti dochází k marginalizaci a stigmatizaci sociálně vyloučených skupin a jejich negativnímu vnímání zbytkem společnosti.

Sociální a kulturní proměny moderní společnosti jsou provázeny rozsáhlou mobilitou. Stoupá počet obyvatel, kteří žijí v místě, kde se nenarodili a s nimiž je nepojí žádná sociální ani citová vazba. Koncentrace novousedlíků jsou výzvou pro hledání nových typů soužití. Česko čelí narůstajícímu odlivu mozků z většiny krajů směrem do metropolitní oblasti Prahy, ale také do zahraničí. Vnitřní migrace reflektuje narůstající sociálně-prostorové nerovnosti a dále je umocňuje rostoucími disparitami mezi městy a venkovem, metropolitními oblastmi a periferiemi. Výsledkem je depopulace některých měst a venkovských periférií a naopak bezbřehý suburbánní růst. Růst dojížděky za prací a službami reaguje na regionální disparity na trzích práce a bydlení. Extensivní nárůst dojíždění ale přináší zvýšení nákladů a snížení možností sociální interakce v místě bydliště.

Prevenici růstu nerovností a posilování soudržnosti se snaží zabezpečit stát v partnerství veřejné správy, neziskového a soukromého sektoru při aplikaci sociálních inovací, decentralizace a lokalizace sociálních politik a služeb v rámci víceúrovňové správy. Narůstající význam mají sociálně inovace zejména při prevenci sociálního vyloučení a integraci sociálně znevýhodněných skupin.

Oblast je rozdělena do čtyř podoblastí: 1) Demografické stárnutí, rodinná politika; 2) Marginalizace a integrace sociálně znevýhodněných skupin; 3) Sociální nerovnosti, soudržnost společnosti a sociální stát; a 4) Migrace, mobilita a teritoriální soudržnost.

Podoblast 1.1: Demografické stárnutí, rodinná politika

V důsledku zlepšujících se úmrtnostních poměrů a nového reprodukčního modelu spojeného s velmi nízkou úrovní plodnosti dochází k demografickému stárnutí. Změny v rozložení obyvatel podle věku se promítají do změny v rovnováze zajišťující mezigenerační solidaritu. Vedle důchodové reformy hrají významnou roli opatření související s aktivním začleňováním starších lidí do společnosti a rodinná politika vytvářející příznivější podmínky pro mladé lidi, aby mohli realizovat své reprodukční záměry.

Prodlužování věku ekonomické aktivity by mělo citlivěji zohlednit rozdílnost zdravotního stavu a možnosti pracovní angažovanosti jedinců vyššího věku. Seniori tvoří a budou tvořit stále početnější skupinu obyvatel, jež je vystavena riziku sociální exkluze. Cílem je zvýšení kvality života seniorů prostřednictvím komplexní podpory aktivního stárnutí, a to v průběhu celého života. Jde zejména o podporu lepších pracovních podmínek, flexibilnějších pracovních drah (mimo jiné i prostřednictvím prvků *age managementu*), celoživotního učení a zdravotní prevence. Stejný význam má i zmírnění genderových nerovností. Důležité je začlenění seniorů do společenských a ekonomických aktivit i v období, kdy již pobírají starobní důchod. Sociální inkluze seniorů zahrnuje otázky jako je prevence samoty, zapojení lidí v důchodovém věku do ekonomických aktivit, mentorská funkce a předávání životních zkušeností, udržitelnost zdravotního systému a ústavní péče, bezpečné a vhodné bydlení či dostupnost mobilizačních pomůcek (*enabling environment*).

Významnými změnami prochází rovněž rodina a její základní funkce. Změny hodnotových měřítek se promítají ve větší orientaci na pracovní výkonnost při upozadění role rodiny, pluralizaci životních stylů (včetně tzv. *singles*), v rozšiřování nových forem partnerského soužití a odkládání klíčových životních událostí (sňatku a rodičovství) do vyššího věku. Výsledkem je nízká sňatečnost a vysoká rozvodovost vypovídající o nestabilitě partnerských svazků a nízká porodnost, která však není spojená s nízkými reprodukčními záměry, ale s odlišnými podmínkami pro jejich realizaci. Rodinná politika by měla zahrnovat různé formy podpory rodiny včetně podpory finanční, sociálních služeb, slučitelnosti profesního a rodinného života nebo volnočasových aktivit dětí. Nové formy rodinné politiky by měly přispět k vytvoření vstřícného klimatu vůči rodině.

Stěžejní cíl 1.1:

Stěžejním cílem je vytvoření efektivní populační politiky, která bude důsledkům populačního stárnutí čelit nejen realizací konceptu aktivního stárnutí, ale také zmírňovat jeho rostoucí dynamiku podporou reprodukčního potenciálu populace s cílem zajistit demografickou obnovu z dlouhodobější perspektivy a zmírnit věkově strukturální nerovnosti. Efektivní populační politika bude připravena reagovat na populační výkyvy a územní nerovnosti v populačním vývoji, které způsobují nesoulad mezi poptávkou a kapacitami, a navrhne odpovídající adaptační mechanismy.

Dílčí cíl 1.1.1: Realizace komplexní podpory aktivního stárnutí

Cílem je zvýšení kvality života seniorů prostřednictvím komplexní podpory aktivního stárnutí, a to v průběhu celého života. Výzkum přinese návrhy na podporu lepších pracovních podmínek, flexibilnějších pracovních drah, celoživotního učení, zdravotní prevence a zmírnění genderových nerovností. Dále navrhne opatření související s aktivním začleňováním starších lidí do společnosti při zohlednění diferenciací životních drah a psychosomatických schopností jedinců vyššího věku.

Dílčí cíl 1.1.2: Zlepšení reprodukčního potenciálu populace zvýšením hodnoty rodiny ve společnosti a zefektivněním podpory porodnosti   Cílem je navrhnout obrysy rodinné politiky, která vytvoří příznivější podmínky pro mladé lidi, aby mohli realizovat své reprodukční záměry. Nové formy rodinné politiky budou reagovat na důsledky demografické proměny, jež limituje potenciál stávající populace k reprodukci.
Dílčí cíl 1.1.3: Predikce a vyhodnocení důsledků výrazných populačních výkyvů a prostorových nerovností   Cílem je na základě predikce a vyhodnocení důsledků populačních změn a prostorových nerovností definovat účinné adaptační mechanismy. Ty posílí připravenost společnosti na populační vlny způsobené rozdíly v porodnosti a vytvářející nesoulad mezi poptávkou a kapacitami (školky, školy, zdravotnické a další služby) a na prostorově diferencovaný populační růst s extrémními nárůsty v některých suburbánních lokalitách způsobující deficity služeb.

Podoblast 1.2: Marginalizace a integrace sociálně znevýhodněných skupin

V souvislosti s ekonomickými změnami, socioekonomickou a kulturní diferenciací, zahraniční migrací a narůstající sociální nerovností se utvářejí sociální skupiny, jejichž nerovné postavení ve společnosti vytváří takové handicap, které je omezuje v plnohodnotném zapojení a začlenění do společnosti. Sociálně vyloučené skupiny mají výrazně znesnadněn či omezen přístup k běžným zdrojům, příležitostem a pozicím nezbytným pro zapojení se do normálního života společnosti, sociálně vyloučení jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních sítí a vzdělávacích příležitostí. V podmínkách sociálního vyloučení se posilují a prohlubují specifické hodnoty a normy, mezi něž patří například důraz na přítomnost a neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje, bezmocnosti a rezignace, které nadále posilují stav vyloučení.

V rámci společnosti dochází k marginalizaci a stigmatizaci vyloučených skupin a jejich negativnímu vnímání zbytkem společnosti. Sociálně vyloučení jsou často koncentrováni v prostorově segregovaných lokalitách. Život v prostorově segregovaných lokalitách vede k reprodukci způsobu života ve stavu sociálního vyloučení a chudoby. Segregace sociálně slabých omezuje jejich možnosti čerpat z kulturního a sociálního kapitálu těch, kteří jím disponují.

V Česku je sociálním vyloučením, segregací, marginalizací a stigmatizací ohrožena zejména část romské populace a některé skupiny zahraničních imigrantů. Sociální handicap zpravidla nejsou sociálně vyloučení schopni vlastními silami překonat. Sociální vyloučení, segregace a marginalizace mají řadu příčin, které je společnost schopna ovlivnit. Významnou cestou k vyloučení je ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost a závislost na sociálních dávkách. Dalším z klíčových faktorů je nedostatečné vzdělání, nízká funkční gramotnost a neschopnost komunikovat s okolím, které si sociálně handicapovaní přinášejí již z dětství. Značně sociálně znevýhodněni jsou migranti za prací, kteří neznají jazyk, místní zvyklosti a nemají v Česku vytvořené sociální kontakty. To vše umocňuje nerovné právní postavení zneužívané při jejich přístupu na trh práce, bydlení a služeb. Jedním ze zásadních a prohlubujících se mechanismů vyloučení jsou nepochopení a předsudky sociálního okolí projevující se ve formě rasismu, xenofobie a paranoidního chování. Sociálně vyloučených a marginalizovaných osob přibývá a narůstá jejich koncentrace v sociálně vyloučených a sociálně deprivovaných lokalitách. Výzvou nejbližších let je zmapovat mechanismy vyloučení, segregace, marginalizace a stigmatizace a vytvořit nástroje a instituce k jejich překonávání. Tyto nástroje je nutné směřovat jednak k marginalizovaným (přesně diagnostikovat jejich problém a jeho rozsah a vytvořit účinné mechanismy k jejich integraci) a současně k majoritní společnosti ve smyslu vytváření inkluzivní společnosti.

Stěžejní cíl 1.2:

Stěžejním cílem je formulace politik a opatření prevence sociální exkluze a segregace, důraznější uplatnění nástrojů a postupů sloužících ke zmírnění rozsahu a hloubky sociální exkluze, marginalizace a stigmatizace a stimulace sociální inkluze s cílem zabránění sociálně-prostorové koncentraci a mezigenerační reprodukci deprivace a vyloučení.

Dílčí cíl 1.2.1: Prevence vzniku deprivace, exkluze a segregace

Cílem je formulace doporučení, politik a opatření prevence sociální exkluze a segregace vycházející z poznání a pochopení mechanismů sociální deprivace a exkluze a vyhodnocení jejího rozsahu a charakteru. Součástí politik budou návrhy na vytvoření monitorovacího systému koncentrací sociální deprivace při zaměření na sociální skupiny a lokality ohrožené sociální exkluzí. Politiky přispějí k rozvoji podmínek a prostředků pomáhající jednotlivcům, rodinám a skupinám zvládat složité životní situace.

Dílčí cíl 1.2.2: Zmírnění rozsahu a hloubky exkluze, marginalizace a stigmatizace

Cílem je formulace nástrojů a postupů sloužících ke zmírnění rozsahu a hloubky sociální exkluze, marginalizace a stigmatizace zaměřených na přerušení mezigeneračního přenosu a reprodukce deprivace a vymanění se ze života v sociálně vyloučených lokalitách při využití znalostí ze zahraničí a zohlednění místních specifik.

Podoblast 1.3: Sociální nerovnosti, soudržnost společnosti a sociální stát

V moderních demokratických tržních společnostech má na sociální rozvrstvení a nerovnosti rozhodující vliv ekonomické postavení vyplývající ze získaných a reprodukováných ekonomických statků. Ekonomické postavení přitom zpravidla ovlivňuje i další charakteristiky, jako jsou etnicita, státní občanství, náboženství, sexuální orientace, věk nebo zdravotní omezení. Velkou výzvou dnešní společnosti je jak skloubit širokou volbu příležitostí se zajištěním základní úrovně kvality života pro všechny občany, a to v kontextu vysoké závislosti na globální ekonomice a z toho vyplývající lokální zranitelnosti. Další výzvou je zrovnoprávnění postavení sociálních skupin omezením vlivu charakteristik, které nejsou přímým důvodem horších schopností či dovedností jednotlivce z hlediska zapojení do společenské dělby práce.

Etnická, sexuální, náboženská nebo politická diskriminace, které nejsou přímým důvodem horších schopností či dovedností jednotlivce z hlediska zapojení do společenské dělby práce, zásadně ovlivňuje přístup některých sociálních skupin ke vzdělání, na trh práce, k bydlení či zdravotnímu zabezpečení. Vžitě představy a stereotypní hodnocení a priori znevýhodňují příslušníky určitých skupin a ovlivňují tak jejich individuální možnosti. Sociální nerovnosti jsou tak do značné míry sociálně konstruovány a reprodukovány na základě percepce znaků, jež by neměly mít vliv na společenský úspěch nebo na kvalitu života. Velkou výzvou pro dnešní společnost je omezování diskriminačních praktik ze strany úřadů státní a veřejné správy, soukromých organizací a firem i mezi občany.

Nerovné sociální a ekonomické postavení se projevuje v nerovném přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám. Prostřednictvím lokalizace bydlení se promítá do kvality životního prostředí, dostupnosti práce a služeb, nákladů na dopravu a energie. Nerovnost se v těchto oblastech vzájemně prolíná, posiluje a reprodukuje. Vícenásobné komplexní nerovnosti se utvářejí v lokalitách a oblastech každodenního života populace, v městských čtvrtích, sídlech a regionech. Narůstají sociálně-prostorové nerovnosti. Formují se regionální disparity mezi rostoucími a prosperujícími oblastmi s vysokou a rozmanitou nabídkou na trzích práce a upadajícími strukturálně postiženými periferními regiony. V měřítku měst i venkovských oblastí se pak setkáváme s kontrastem koncentrované chudoby v sociálně vyloučených lokalitách a bohatství v oplocených a střezovaných rezidenčních komplexech. Výzvou je poznání a pochopení mechanismů utváření vícenásobných komplexních nerovností a jejich reprodukce v každodenním životě sociálních skupin v jimi obývaných lokalitách.

V kontextu dynamiky sociálních nerovností dochází k reorientaci a modernizaci sociálního státu. Experimentuje se s různými typy řešení v závislosti na národních kontextech a tradicích, politických preferencích a ekonomických možnostech. Komplexní znalost podmínek a mechanismů utváření sociálních nerovností a nespravedlností při zohlednění univerzálních příčin a místně specifických kontextů není při přijímání klíčových rozhodnutí často příliš hluboká. Sociální služby podporující sociální soudržnost a omezující vznik sociálního vyloučení se stávají v modernizovaném pojetí sociální politiky klíčovou oblastí. Přitom se projevuje potřeba decentralizace a lokalizace politiky v rámci víceúrovňové správy sociálních služeb a uplatnění univerzálních standardů rozsahu, kvality a dostupnosti služeb při zohlednění specifických kontextů.

Stěžejní cíl 1.3:

Stěžejním cílem je prevence růstu sociálních nerovností a nespravedlností, podpora sociální soudržnosti prostřednictvím poznání podmínek, příčin a mechanismů formování a reprodukce sociálních nerovností s důrazem na zlepšení rovnosti podmínek v přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám při respektování vnějších rámců daných pozicí Česka v globálním systému a vnitřních faktorů, jež je možné

vhodnými politikami a nástroji ovlivnit.

Dílčí cíl 1.3.1: Zlepšení rovnosti podmínek v přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám

Cílem je reformulace přístupu veřejného sektoru k vícenásobným nerovnostem a jejich vlivu na nerovný přístup ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám při komplexní znalosti podmínek a mechanismů utváření sociálních nerovností a nespravedlností a zohlednění univerzálních příčin a místně specifických kontextů.

Podoblast 1.4: Migrace, mobilita a teritoriální soudržnost

Sociální a kulturní proměny moderní společnosti jsou provázeny rozsáhlou prostorovou a sociální mobilitou. Pohyb lidí v prostoru umožňují snadno prostupné hranice státu, rychle se měnící nabídka pracovních příležitostí, možnosti ubytování, nové metody zprostředkování práce. Současně nové komunikační technologie umožňují reprodukovat původní kulturu bez kontaktu se zemí původu. Ve státech Evropy, včetně Česka stoupá počet obyvatel, kteří žijí v místě, kde se nenarodili a s nímž nemají žádnou sociální ani citovou vazbu. Prostředí plná novousedlíků jsou výzvou pro hledání vhodných typů soužití a spolupráce mezi institucemi přitahujícími pracovní sílu a institucemi vytvářejícími migrační politiku.

Česká republika je a i v dalších letech bude v ambivalentním postavení. Na jedné straně bude cílovou destinací i migrace z východu, na druhé straně bude zdrojovou zemí migrace pro bohatší státy. Velkou výzvou bude nejen měnící se etnická kompozice Česka, ale i nebezpečí tzv. odlivu mozků (*brain drain*). Vedle integračních mechanismů pro imigranty je třeba vytvářet stabilizační mechanismy zejména pro kvalifikovanou autochtonní populaci, která má největší příležitosti k dobré prosperitě v zahraničí. Vytváření vazeb s Čechy v zahraničí a posílení mezinárodních sítí může být výraznou základnou nových podnětů a kontaktů.

Prostorová mobilita ve formě migrace je těsně provázána se sociální mobilitou. Migrace zpravidla směřuje do míst umožňujících zlepšení sociálního postavení. Vnitřní migrace reflektuje narůstající sociálně prostorové nerovnosti a dále je umocňuje. Adekvátní reakce spočívá v hledání mechanismů stabilizace populace, omezování výrazných regionálních disparit a dichotomie měst a venkova, center a periferií, zabraňování výrazné depopulace v tzv. *shrinking cities* a venkovských perifériích a zvládnutí radikálního růstu suburbánních zón. Proces, který Česko pociťuje dosud jen částečně, ale jehož význam poroste, je sezónní mobilita sociálně lépe situovaných vrstev obyvatelstva, stěhování seniorů do atraktivních míst světa, ale též naopak (v Česku již dobře patrná prostorová koncentrace chudoby, tvorba etnických čtvrtí, segregovaných společenství).

Kontinuální výzvou spojenou s prostorovou mobilitou je dojíždka za prací, službami a vzděláváním, hledání ekologicky šetrných a levných forem dopravy a komunikace bez nutnosti osobního setkání (práce doma, distanční vzdělávání apod.). V souvislosti s regionálními disparitami na trzích práce a trzích bydlení přitom narůstá význam dojíždky za prací na větší vzdálenosti. Zatímco dojíždka pomáhá vyrovnávat územní nerovnoměrnosti v rozmístění bydlíšť, pracovišť a služeb, extenzivní nárůst dojíždění přináší zvýšení nákladů a rovněž snížení možností sociální interakce v místě bydlíště.

Stěžejní cíl 1.4:

Stěžejním cílem je účinnější migrační politika a efektivní nástroje pro integraci cizinců, stabilizaci potenciálních emigračních skupin, jejichž setrvání na území České republiky je žádoucí formulace a aplikace principů teritoriální soudržnosti a usměrňování podmínek pro vnitřní migraci a redistribuci populace při omezení nežádoucích efektů ve formě růstu regionálních disparit, rychlé depopulace jádrových měst a periferií a nezvladatelného růstu v suburbiích.

Dílčí cíl 1.4.1: Efektivnější využití potenciálu migrace

Cílem je formulace a aplikace migrační a integrační politiky, která zohledňuje potřeby Česka, zdroje migrace a hrozby odlivu kvalifikovaných a tvůrčích pracovníků při důrazu na skloubení potřeb nízko-kvalifikované rutinní práce v průmyslu a vysoce-kvalifikované práce v oblasti výzkumu, vývoje a inovací a při reflektování příležitostí a rizik spojených s migrací, transnacionálními vazbami migrantů a stabilizací obyvatelstva v oblastech, ze kterých se vystěhovává obyvatelstvo s vyšším potenciálem lidského

	kapitálu.
	Dílčí cíl 1.4.2: Posílení teritoriální soudržnosti Cílem je návrh opatření vedoucích k posílení teritoriální soudržnosti prostřednictvím stabilizace populace, omezování výrazných regionálních disparit a dichotomie měst a venkova, zabraňování výrazné depopulace v městských centrech a venkovských perifériích a zvládnání radikálního růstu v souvislosti se suburbanizací.

Oblast 2: Vládnutí a správa

Stávající systém vládnutí prochází vážnými problémy, ať již z důvodů klesající legitimacy mocenských struktur, nových technologických možností v oblasti vztahů mezi mocí a občany či neustále se zvyšujícími požadavky občanů vůči veřejné sféře a naopak. Varující je rovněž zvětšující se odstup mezi občany a demokratickým systémem, jejich nedůvěra ve spravedlnost systému a rovněž narůstající pocit diskrepance mezi právem a spravedlností. Posuny vyvolané technologickými inovacemi (především v oblasti komunikací a zpracování informací), zvýšenou mobilitou (jak kapitálu, tak i lidí), částečným přebíráním role státu jinými aktéry (firmami, nevládními organizacemi, mezinárodními a nadnárodními institucemi) a globalizací propojující dříve oddělené národní společenství vyvolávají potřebu nové reflexe základních politických modelů a zákonitostí.

Z toho důvodu je nezbytné promýšlet inovace ve stávajícím systému a současně ověřovat nové způsoby vládnutí, což je východiskem pro jejich další rozvoj, jakož i pro adaptaci politického systému a veřejné správy na aktuální a budoucí potřeby české společnosti v kontextu globalizace a evropské integrace. Znalost konkrétních procesů formování práva, široce chápaného vládnutí, politického systému, veřejné správy či mechanismů tvorby a uplatnění veřejných politik v Česku umožní formulovat konkrétní návody a postupy optimalizace těchto procesů, a to včetně specifických nástrojů řízení a realizace společných nadnárodních politik EU v této oblasti. Formulace konkrétních návrhů změn, inovací či metodik v oblasti vztahu mezi občanem, státem, společností a mezinárodním prostředím v oblastech vládnutí a správy může vést k posílení legitimacy celého společenského systému a k efektivnějšímu, ale současně zodpovědnějšímu vládnutí. To vše v rámci systému víceúrovňového vládnutí se vstupy a výstupy na místní, regionální, národní i evropské úrovni. Přínosem může být dlouhodobý efekt bránící fenoménu odcizení mezi občanem a mocí a stimulující pozitivní projevy v řídicí praxi veřejné správy s možnými optimalizacemi ekonomických zdrojů nutných k jejímu fungování.

Oblast je rozdělena do dvou podoblastí, které se zabývají (1) vztahem mezi občanem, státem a společností; a (2) veřejnými politikami a správou.

Podoblast 2.1: Občan, stát, společnost

Podoblast se zabývá široce chápanou interakcí mezi občanem, státem, společností a mezinárodním prostředím daným evropskou integrací a globalizací. Jako regulující institut je tématem této podoblasti nastavení a proměnlivost institucionálního rámce. Řeší různorodé chápání spravedlnosti napříč společenskými skupinami a jednotlivci, otázku rozporu mezi právem a spravedlností, otázku legitimacy celého společenského systému (především subsystémů sociálněekonomického, politického a právního), legitimacy konkrétních úrovní vládnutí a jednotlivých vládnoucích subjektů i potenciál a limity přímé demokracie. Reaguje na výzvy spojené s participací občanů, a to nejen aktivní či pasivní politickou, ale i dobrovolnickou či komunitní, které pomáhají vytvářet soudržnost celého společenského systému. Reaguje na proměny demokracie spojené s rozsáhlými společenskými změnami, globalizačními a integračními posuny, selháními elit (patrných především z přítomnosti a rozsahu korupce), jež se stále častěji v současném světě spojují se samotným zpochybněním nosnosti demokratického principu a projevují se jak rozsáhlými sociálními nepokoji či přímo kroky ohrožujícími demokracii. Podoblast zkoumá spojitosti a hranice mezi svobodou jednotlivce a společností, právem na občanskou neposlušnost a zodpovědnost elit, zajímá se o souvislosti mezi rozšířením počtu aktérů uvnitř politického systému, jež donedávna stáli zcela mimo tento systém (nevládní organizace, nadnárodní korporace apod.) a mírou legitimacy systému, hledá možnosti úspěšného působení v mezinárodním prostředí pro zajištění společenských cílů.

Stěžejní cíl 2.1:

Stěžejním cílem je legitimní společenský systém v Česku zasazený do legitimního mezinárodního prostředí, fungující právní systém s minimálním rozdílem mezi právem a spravedlností, systém se širokou a variabilní participací občanů, svobodný demokratický systém garantující občanům základní lidská práva a občanské svobody, systém, který akceschopně reaguje na mezinárodní prostředí a podílí se na jeho utváření, a který úspěšně eliminuje interní i externí hrozby.

Dílčí cíl 2.1.1: Legitimní politický systém

Cílem je hledat normativní a funkční souvislosti modelů fungování politického subsystému v kontextu místním, národním, evropském a globálním, tak aby se zmenšil odstup mezi politikou a občany. Příkladem takového výzkumu je hodnocení podmínek soutěže politických stran a důsledků pro legitimitu.

Dílčí cíl 2.1.2: Legitimní právní systém

Cílem je hledat normativní a funkční souvislosti modelů fungování právního subsystému v kontextu místním, národním, evropském a globálním, tak aby se právo přiblížilo spravedlnosti.

Dílčí cíl 2.1.3: Legitimní sociálně-ekonomický systém

Cílem je hledat normativní a funkční souvislosti modelů fungování sociálně-ekonomického subsystému v kontextu místním, národním, evropském a globálním, tak aby bylo možno odlišit legitimní nerovnosti od nelegitimních.

Podoblast 2.2: Veřejné politiky a správa

Tato podoblast zahrnuje otázky spjaté s vývojem demokratických a nedemokratických systémů vlády, resp. celého systému vládnutí (*governance*) a jeho efektivnosti. Zabývá se funkcí českého ústavně-politického systému, jeho jednotlivými aktéry a vztahy mezi nimi, to vše v prostředí víceúrovňového vládnutí. Porovnává funkčnost různých variant zastupitelské a přímé demokracie, a to se zřetelem k funkcím a rolím veřejnosti a různých orgánů na jednotlivých úrovních rozhodovacího procesu. Podoblast zkoumá také efektivitu mechanismů tvorby a uplatnění veřejných politik, stejně jako optimalizaci procesů tvorby a implementace legislativy. Zvláštní pozornost věnuje vnější dimenzi těchto politik v bilaterální i multilaterální podobě, ať už se jedná o tradiční diplomacii či o vnější dimenzi dříve domácích politik (fiskální, monetární, obchodní, atd.) V této souvislosti sleduje funkčnost mezinárodních a nadnárodních organizací s ohledem na principy strategického vládnutí. Vedle „starých“, přesto stále aktuálních výzev ze strany nedemokratických řešení se zabývá i výzvami novými, s nimiž se soudobé demokratické společnosti Západu utkávají. Ty se týkají především vztahu soukromého ekonomického a veřejného sektoru, kde je fenoménem prorůstání politické a ekonomické moci, společenská odpovědnost firem (*corporate responsibility*), koncepce *public-private-partnership* apod.

Stěžejní cíl 2.2:

Stěžejním cílem je funkční a efektivní demokratický politický systém, umožňující vnější působení a aplikovatelný i v Česku, dále efektivní mechanismy tvorby a aplikace veřejných politik inspirované konceptem strategického vládnutí, promyšlené partnerství soukromého a veřejného sektoru s jasnou hranicí mezi nimi.

Dílčí cíl 2.2.1: Funkční a efektivní veřejné politiky a správa

Cílem je přispět k nalezení efektivních mechanismů strategického vládnutí, veřejných politik, zahraniční politiky a správy odpovídajících anticipovaným proměnám české společnosti v globálním kontextu. Půjde o optimalizaci právního a politického systému, nalézání dynamické rovnováhy veřejného a soukromého sektoru a svázání veřejných politik s uplatněním kritéria kvality a udržitelnosti života.

Oblast 3: Kultura, hodnoty, identita a tradice

Každé společenství vytvářející komunitu konkrétního státu je existenciálně spjato s kategoriemi vlastní stability, funkční provázanosti a kooperativnosti. Přítomnost těchto kvalit ve společnosti je potvrzena vědomím sounáležitosti, schopnosti pozitivní komunikace a dlouhodobé součinnosti jako základních podmínek vnitřní akceschopnosti a vnější úspěšnosti. Základním jmenovatelem těchto vlastností a schopností je společná kultura národního horizontu definovaná kromě jazyka a historicky proměnlivého teritoria souborem obecně akceptovaných a tradovaných kulturních znaků. V současné multikulturní společnosti je ovšem existenčně žádoucí, aby příslušná komunita našla dostatek prvků, které jí dávají jednotící smysl i v případě, že sestává ze společenství značně kulturně odlišných. Společný jmenovatel v tomto případě souvisí především s historickým rozměrem konkrétní společnosti, který přináší nejvíce podnětů k hledání a nacházení společných vazeb a který navíc přináší logické vysvětlení příčin současného stavu společnosti.

Pozornost, kterou stát věnuje vlastní historii a péči o kulturní dědictví jako základnímu zdroji informací o historickém rozměru jeho existence, je dokladem jeho vyspělosti a dosvědčuje jeho vědomou snahu o dosahování vnitřní stability. Je zároveň také dokladem vědomí jeho suverenity, protože reflektuje soubor vlastních kulturních identit činících z něj unikátní jednotku v globalizujícím se mezinárodním společenství. Proto je součástí kulturního dědictví jazyk, literatura, hudba, divadlo, architektura, výtvarné umění, lidové tradice i historická,

filozofická a estetická reflexe. Jejich případný úpadek nebo zánik není formálním jevem, ale konkrétním pádem systému vnitřní kooperativnosti a vnější konkurenceschopnosti.

Součástí kulturního vědomí je schopnost hodnotového vážení jevů souvisejících s existencí a funkcí společnosti, tedy schopnost vytváření etického a morálního hodnotového systému a dodržování jeho principů. I to je nezbytným předpokladem pro dobrou funkci společnosti. Z historického rozměru kultury i v této oblasti vyplývá řada důležitých podnětů, příkladů a srovnání směřujících k žádoucí reflexi současnosti i očekávané budoucnosti, neboť dlouhodobá kontinuita existence posiluje naději na její pokračování.

Nebezpečí poklesu vzdělanosti a široce pojímané gramotnosti implikuje možnost přerušení kontaktu společnosti s vlastní historií a kulturním dědictvím, a tím ztrátu schopnosti vnímat současnou společnost a stát jako kulturně zakořeněný fenomén. Ztráta této dimenze podstatně ochuzuje kvalitu života, lidskou kreativitu i tradiční hodnoty, které společnost dlouhodobě vnímá jako základní. Proces evropské integrace, v němž se zdůrazňuje zachování identity státních subjektů vytvářejících evropské společenství, je zdánlivě paradoxní velkou příležitostí, jak poznání historické a kulturní identity, jedinečnosti, příbuznosti a komunikace významně rozšiřovat a prohlubovat.

Oblast je rozdělena do čtyř podoblastí: (1) Proměny hodnotových struktur a etika; (2) Národní, regionální a lokální identita a tradice; (3) Hmotné a nehmotné kulturní dědictví; a (4) Religiozita.

Podoblast 3.1: Proměny hodnotových struktur a etika

Podoblast je zaměřena na způsoby lidského poznávání a chápání světa a na nebezpečí zužování celého spektra s tím spjatých možností a příležitostí generujících životní hodnoty a postoje ke světu. Spotřební orientace naší společnosti navozuje přímočará zjednodušující myšlenková schémata, která vedou k jednostrannosti při posuzování duchovního rozměru lidské existence a k preferenci jejích momentálních hmotných koordinát. Smysluplné naplnění života je mnohostranně problematizováno, rodina rezignující na výchovu nedodává dostatek příkladů a modelů chování. Moderní technologie zdánlivě otevírají komunikační cesty, zároveň však člověka uzavírají do samoty bez osobního kontaktu. Falešný obraz „snadného“ a „úspěšného“ života, který je možno si koupit, ústí do střetu s realitou náročné každodennosti, případně do stresu, prázdnoty a ztráty životní motivace. Problematizuje se přirozený mezigenerační vztah, přirozené vnímání sociální struktury společnosti, jejích morálních standardů, etických norem regulujících zájmy individua a společnosti. V této souvislosti se často hovoří o nových typech zodpovědnosti, jde však o tradiční schémata kolektivní zodpovědnosti v nových politických, materiálních a společenských podmínkách.

Stěžejní cíl 3.1:

Stěžejním cílem je nalezení faktorů, ovlivňujících změny a ztráty vnímání tzv. tradičních hodnot a kultury jako základních stabilizačních společenských hybatelů. Důraz je kladen zejména na podporu etických základů společenské koexistence založené na vzájemném respektu a zodpovědnosti.

Dílčí cíl 3.1.1: Proměna základních etických principů života ve společnosti

Cílem je poznání dynamiky změn motivací k životu a životnímu štěstí a zkoumání kořenů egoismu a altruismu s důrazem na změny ve vnímání tradičních a importovaných hodnot ve společnosti.

Dílčí cíl 3.1.2: Filosofická a sociologická reflexe vlivu médií na proměnu lidského života a formování společnosti Cílem je pojmenovat vliv médií na proměnu vnímání a prezentace světa a na kulturní sebeidentifikaci společnosti, hodnocení možných dopadů na společnost i média a návrh možností, jak tuto proměnu reflektovat v nastavení regulačních mechanismů a výchovných cílů.
Podoblast 3.2: Národní, regionální a lokální identita a tradice V souvislosti s evropskou integrací a globalizací společnosti se formuje nová národní, regionální a lokální identita a tradice. Objevují se otázky, co jim dává potenciál dlouhodobého přetrvávání i ve zdánlivě nepříznivých podmínkách. V detailním pohledu je pak třeba zabývat se existencí skutečného útlumu identit ve prospěch společných evropských hodnot a reálností homogenizace kulturních zvyků v globálním světě. Uchování regionálních kulturních specifik a vnímání kulturní příslušnosti, které je v mnoha aspektech stále živé, upírá pozornost na relevanci volby mezi multikulturalismem nebo kulturní adaptací migrantů.   Předpokladem pro poznání a řešení problémů současnosti a budoucnosti je znalost historických procesů a souvislostí i komunikačních a kulturních fenoménů minulosti českých zemí (např. vícejazyčná kulturní a umělecká kultura), přirozeně v evropském kontextu. Jedním ze základních témat je v této oblasti komunikace a vývoj jazyka jako nástroje dorozumění i prostředku intelektuální produkce.   Evropská historická zkušenost ovšem k tomuto tématu nabízí varování. Je třeba striktně rozlišovat mezi dvěma zřejmými póly všech měřítek identity. Mezi vědomím identity, které podporuje ztotožnění s kategorií domova a komunitní příslušnosti jako jedné ze základních lidských potřeb a mezi vědomím nesnášenlivé výlučnosti. Na velkém území mezi těmito kategoriemi se pohybují pojmy, s nimiž neumíme vždy adekvátně zacházet, jako je nacionalismus a vlastenectví, tradice a konzervativnost, hrdost a netečnost, národní identita a kosmopolitismus, etnicita a identita menšin. Možnost uvažovat o těchto pojmech je výrazně spjata se znalostí historických kořenů mnohdy konfliktního stavu souvisejících oblastí společnosti. Výklad utváření naší národní, kulturní a duchovní identity v dynamicky se transformujícím světě kolem nás je žádoucí oblastí, kterou do aplikovaného výzkumu s cílem posílení konkurenceschopnosti země mohou vstoupit humanitní a společenské vědy.
Stěžejní cíl 3.2: Stěžejním cílem je historické vymezení a charakteristika procesu utváření národní, regionální a lokální identity a tradice ve vztahu k jejich současné problematizaci, stejně jako podpora její konstitutivní role v rámci současné a budoucí společnosti.
Dílčí cíl 3.2.1: Znalosti historie jako předpoklad uchování a pěstování národní, regionální a lokální identity, paměti a tradice v národním kontextu Cílem je rozvinout poznání historických procesů a kauzalit jako měřítko osobní i kolektivní sebeidentifikace, podpora pozitivních a spojujících momentů národní identity, směřující k víceetapňové a pluralitní společnosti.
Dílčí cíl 3.2.2: Zkoumání jazyka a literatury jako nástrojů pro uchování identity Cílem je pojmenování historických proměn a aktuálního fungování jazyka a jazykové komunikace, která podpoří úsilí za zachování národní identity, přispěje k rozvoji čtenářských dovedností a schopnosti interpretovat text, a to v národním a nadnárodním (vícejazyčném) kontextu.
Dílčí cíl 3.2.3: Tvořivá historická a teoretická reflexe umělecké tvorby Cílem je posílení národní identity pomocí formulování národní specifičnosti a pojmenování společného evropského kontextu prostřednictvím reflexe a interpretace

profesionální a amatérské umělecké tvorby.

Podoblast 3.3: Hmotné a nehmotné kulturní dědictví

Česká republika disponuje umělecky, historicky a typologicky bohatým kulturním dědictvím, jehož výraznou složkou je zejména památkový fond evropského významu s vysokou mírou autenticity zachování (s řadou movitých i nemovitých památek). Stejně významná je složka nehmotného kulturního dědictví (jazyk, filozofie, umění, lidová kultura a tradice). Obě součásti jsou podstatnými a nenahraditelnými nositeli národní a státní identity a jsou základními zdroji informací o původu dnešní společnosti. Památkový fond je nedílnou součástí evropského a světového kulturního dědictví, neboť „naše“ středoevropské území historicky bylo (a zřejmě je i bude) místem setkávání uměleckých osobností a proudů, dějištěm událostí nadnárodního významu i velmi čínorodým tvůrčím prostorem, což památky a další typy historických pramenů dokládají mimořádně zřetelně.

Identifikace jednotlivých součástí kulturního dědictví, jejich evidence, zachovávání a zpřístupňování jsou důležité pro vědecké poznání a zveřejňování nových poznatků formou publikací (studií, monografií, katalogů, výstav, edic, lexikonů, map, databází, výukových programů atd.). Významnou roli přitom hrají nové technologie umožňující hlubší vytěžení pramenné složky kulturního dědictví, a to v mezinárodním kontextu. Získané poznatky jsou klíčové pro aplikaci ve výchovně vzdělávacím a informačním procesu, při využití pro společenské, náboženské, reprezentační, kulturní a vědecké účely.

Výrazná je role kulturního dědictví v souvislosti s komerčními aktivitami, zejména v cestovním ruchu, urbanismu historických sídel, při vytváření rázu krajiny a pro všestranné aktivity v oblasti živého umění. Podporou a využitím tohoto potenciálu lze pěstovat prestiž Česka a jeho kulturního dědictví ve světě, a tím podpořit národní hrdost občanů na vlastní dějiny, kulturu a cílevědomou kulturní politiku.

Stěžejní cíl 3.3:

Stěžejním cílem je poznání, zachování, zpřístupnění a využití kulturního dědictví. Významnou roli v rozvoji poznání musí sehrávat moderní technologie využívané jak pro ochranu a konzervaci různých součástí kulturního dědictví, tak pro ukládání a sumarizaci poznatků, jejich propojování a šíření pomocí moderních médií. Tím bude přispěno k nápravě současného nevyhovujícího stavu archivů, sbírek a knihovních fondů a k omezení nenahraditelných ztrát na kulturních hodnotách. Odkrývání a zpřístupňování kulturní úrovně minulosti je nutnou podmínkou kvalitního výchovně vzdělávacího a informačního procesu, základem formování identity, jeho potenciál se však promítá i do trávení volného času, ekonomického rozvoje a reprezentace státu.

Dílčí cíl 3.3.1: Aktivní ochrana kulturního dědictví

Cílem je revize a přesné definování procesu zachování hmotného a nehmotného kulturního dědictví, a zajištění jeho celospolečenského uplatňování, jak s ohledem na technickou stránku tohoto procesu, tak na jeho legislativní rámec. Cílem je prohloubení evidence, konzervace a ochrany kulturního dědictví a fixace segmentů orální historie a kultury, a to i za použití moderních technologií.

Dílčí cíl 3.3.2: Recepce kulturního dědictví jako prostředku národního sebeuvědomění a státní reprezentace

Cílem je zintenzivnit proces zpřístupňování a šetrného využití památek a poznatků o nich v procesu vzdělávání, při podpoře vědomí národní identity a rozvoji lidského potenciálu, pro současné živé tvůrčí a interpretační umění a pro reprezentaci národa a státu.

Podoblast 3.4: Religiozita

Pojem religiozita je třeba chápat ve dvojitým kontextu. První z nich je souvislost s náboženským chápáním světa jako s kulturním fenoménem, který doprovází všechny známé civilizace. V tomto smyslu je religiozita jednou z významných kulturních charakteristik i v naší společnosti. Sociologie vnímá religiozitu především jako poměr mezi segmentem (segmenty) věřících a ateistů v dané společnosti, a to s akcentem na hledání klíče k pochopení jejích reakcí. Zároveň jde ovšem také o zmapování prostorů, které vyžadují přiznání plného respektu v kontextu lidských práv.

Jde přitom o náboženství jako o společenský duchovní prostor vyžadující podporu při generování humanitních a morálních hodnot, stejně jako hodnot tradiční kultury spoluvytvářejících vědomí identity státní, národní, skupinové i individuální. Na druhé straně však také jde o sledování zón velmi dynamických, souvisejících s náboženstvím v prudce se měnící společnosti. Tato oblast má rysy konfliktnosti vyplývající z různosti náboženských vidění formulovaných zejména novými hnutími a sektami, plodících konfliktní a rizikové společenské situace.

Obecně lze konstatovat, že většina současných sociologických a politologických analýz předpokládá budoucí posilování významu náboženství ve veřejném prostoru.

Stěžejní cíl 3.4:

Stěžejním cílem je kontinuální analýza religiозní situace společnosti jako jednoho z významných aspektů jejího vývoje. Žádoucí je všestranná podpora humanitního, vzdělávacího, morálního a kulturního působení náboženských složek v celku společnosti, stejně jako plného rozvoje individuální (osobní) spirituality věřících a principů obecné náboženské tolerance. Stejně významná je reflexe religiozity jako možného zdroje extrémních pohledů na společnost ohrožujících její stabilitu, zejména v souvislosti se společenskými dopady imigrace, a s rozšiřujícími se náboženskými skupinami.

Dílčí cíl 3.4.1: Reflexe role náboženství v současné české společnosti a v globálním kontextu

Cílem je reflexe setkávání a střetávání profánního s posvátným v multikulturních souvislostech a sledování otázek vstupování náboženství do veřejného prostoru a jeho dopadů na společnost. Tyto poznatky budou využity jako podklady pro formulaci nových principů církevní politiky.

Oblast 4: Rozvoj a uplatnění lidského kapitálu

Rostoucí kvalita dispozic, kompetencí a motivace lidí představuje v současné fázi vývoje české společnosti nejdůležitější předpoklad úspěšného vyrovnávání se s výzvami budoucnosti. Demografická reprodukce se uskutečňuje prostřednictvím řady procesů, které spoluutvářejí strukturu české populace (věkovou, etnickou, vzdělanostní atd.) a dále ovlivňují nejrůznější dimenze jejího fungování.

Rozvoj lidského potenciálu se uskutečňuje především prostřednictvím nejrůznějších forem vzdělávání, nicméně paralelně s dalšími rámci kultivace, z nichž k nejdůležitějším patří výchova v rodině, socializace v komunitách a podmínky vytvářené pro rozvoj jedince veřejnými sociálními službami v rámci fungování sociálního státu. Lidský potenciál se posléze uplatňuje a dále kultivuje v práci, v občanském životě a v sociálních vztazích, nachází ale svůj výraz i v prostoru vymezeném pro život a uplatnění člověka. Kvalita a struktura lidského potenciálu posléze zpětně ovlivňují kapacitu trhu práce, dynamiku vývoje hospodářství a strukturu investic, stav veřejných financí, systém veřejného zdraví, možnosti dalšího rozvoje veřejných sociálních služeb a míru aktivního uplatnění lidí v občanském životě.

Klíčovým předpokladem dalšího rozvoje je lepší porozumění procesům tvorby lidského potenciálu v současné české společnosti, faktorům a důsledkům tohoto formování a také nárokům, podmínkám a mechanismům jeho uplatnění. Stejně tak je třeba navrhovat, realizovat a hodnotit různé veřejné politiky především v oblasti vzdělávání, zaměstnávání, v sociální a rodinné problematice, a to jak na regionální a národní úrovni, tak i v kontextu evropské integrace.

Tato oblast zahrnuje následujících tři podoblasti: (1) výchova, vzdělání, celoživotní učení; (2) trh práce a politika zaměstnanosti; a (3) ochrana a podporu lidského zdraví.

Podoblast 4.1: Výchova, vzdělání, celoživotní učení

Důraz je kladen na hodnotu vzdělání a výchovy, resp. na proces celoživotního rozvoje osobnosti. Společnost vědění rozvíjí jak vzdělávací systémy, tak další aktivity, které podněcují rozvoj jednotlivce. Důležitým tématem podpory společnosti vědění se tedy kromě získávání znalostí a dovedností, které vedou k rozvoji lidského potenciálu, stávají i společenské standardy, výchovné cíle a relevantní metody vzdělávání a výchovy. Česká společnost se bude vyrovnávat s názorovou pluralitou, přesto (nebo právě proto) budou formulovány (zejména v oblasti výchovy a vzdělávání dětí a mládeže) nové výchovné cíle, které budou respektovat hodnoty a normy, na kterých je založena občanská společnost v Evropské unii. Zvláštní pozornost bude věnována výchově a vzdělávání v rodině, mezilidské solidaritě a prosociálnímu chování. Akcentována bude spolupráce mezi rodinou, školou, mimoškolními aktivitami dětí a mládeže a obcí, a to i s ohledem na očekávaný demografický vývoj.

Důraz se klade na rovné příležitosti, na přístup ke vzdělání pro všechny členy společnosti a na jejich možnosti plně rozvinout vlastní potenciál v systému škol, který bude odpovídat technologickým, personálním, bezpečnostním a dalším požadavkům budoucnosti. Systém bude reflektovat individuální potřeby a schopnosti každého jedince, včetně těch, kteří jsou nějakým způsobem oproti běžné populaci znevýhodněni, a respektovat vztah mezi sociálním charakterem oblasti a sociální skladbou žáků. Pro tyto účely budou soustavně připravováni pedagogičtí a poradenská pracovníci, kteří budou zajišťovat běžnou výuku na školách i doplňkové výchovné, vzdělávací, kulturní či sportovní aktivity, odborné poradenství, psychologickou péči apod., a touto cestou působit na zmírnění výskytu sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.

V systému řízení bude věnována pozornost všem fázím vzdělávání od předškolní činnosti po vědeckou a výzkumnou práci realizovanou na vysokých školách. Průřezovým prvkem bude ustavení a plné funkční uplatnění systému celoživotního učení. Pozornost se soustředí na snadnou dostupnost mezi jednotlivými stupni vzdělání, uznatelnost (národní i mezinárodní) osvědčení o absolvování jednotlivých vzdělávacích stupňů a jejich jasnou kvalitativní strukturaci.

Stěžejní cíl 4.1:

Stěžejním cílem je vytvoření efektivního vzdělávacího systému, který bude v co nejvyšší možné míře odpovídat na požadavky společnosti, trhu práce a ekonomiky, bude přispívat k jejich rozvoji prostřednictvím kultivace hodnotově orientační a poznatkově dovednostní složky lidského potenciálu jako základního prvku národní identity a konkurenceschopnosti.

Dílčí cíl 4.1.1: Stanovit nové vzdělávací a výchovné cíle

Cílem je navržení opatření, která budou na základě kritické analýzy dosavadního stavu vzdělávání iniciovat potřebné změny a realizaci nových vzdělávacích a výchovných cílů, včetně navržení a uplatnění systému vyhledávání a podpory talentů.

Dílčí cíl 4.1.2: Ustavit plně funkční systém celoživotního vzdělávání

Cílem je nalezení optimálního systému celoživotního vzdělávání, který se bude věnovat

všem fázím vzdělávání od předškolní činnosti po vědeckou a výzkumnou práci realizovanou na vysokých školách a bude vycházet vstříc specifickým potřebám vzdělávaných v závislosti na jejich věku a možnostem uplatnění na trhu práce.

Podoblast 4.2: Trh práce a politika zaměstnanosti

Obrovskou výzvou pro všechny evropské společnosti, včetně té české, je zajištění plně efektivní zaměstnanosti v kontextu globalizace ekonomiky a fenoménů *brain drain* a *brain gain*. Možnost lidí uplatnit se na trhu práce přitom patří k základním podmínkám optimálního začlenění lidí do společnosti a zvýšení kvality jejich života.

Trh práce se v důsledku zvyšování požadavků na ekonomickou výkonnost a konkurenceschopnost dynamizuje. Vznikají strukturální nerovnováhy, jež více dopadají tam, kde zaostává schopnost adaptace vzdělávacího systému na předpokládané změny poptávky po pracovní síle a adaptace subjektů trhu práce na specifickou strukturu nabídky lidských zdrojů. Tyto nerovnováhy se nejvíce promítají do výskytu dlouhodobé nezaměstnanosti a také vyšší míry nezaměstnanosti sociálně znevýhodněných skupin. V boji s nezaměstnaností je nutno koncipovat a uplatňovat účinné sociální inovace, jako například strategii flexijistoty, strategii aktivace, boj s nelegálním zaměstnáváním a šedou ekonomikou, a realizovat dále významné průřezové projekty a opatření (sociální ekonomika, sociální podnik apod.) nebo nalézat adekvátní odpovědi na otázku, jaký typ práce jsme schopni nabízet (práce s vysokou či nízkou přidanou hodnotou).

Sociální dialog se v Evropě vytvářel paralelně s procesem evropské integrace a je chápán jako jeden ze zdrojů úspěšné politiky zaměstnanosti. S ohledem na relativně krátkou historii moderního sociálního dialogu v Česku je jasné, že se zde teprve postupně vytvářejí nebo posilují nezbytné existující infrastruktury a je postupně optimalizováno jejich fungování včetně uplatnění širokého rejstříku účinných nástrojů aktivní politiky, vedoucích ke zmírnění poruch na trhu práce. Je třeba se zaměřit také na metodiky hodnocení situace na trhu práce, na aktivní politiku zaměstnanosti a v souvislosti se stárnutím populace i na tzv. *age management*.

Stěžejní cíl 4.2:

Stěžejním cílem je propojení vzdělávacího systému s anticipovanými nároky trhu práce, zmírnění poruch na trhu práce vedoucích k dlouhodobé nezaměstnanosti při postupném zahrnutí dalších opatření v oblasti flexijistoty a aktivace, jako jsou změny v oblasti pracovní ochrany a kolektivního vyjednávání, dávkové a daňové systémy, uplatnění širokého rejstříku specifických nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti včetně individuální práce s nezaměstnanými.

Dílčí cíl 4.2.1: Politika zaměstnanosti zvyšující kompetence pracovní síly a rozšiřující absorpční kapacitu trhu práce

Cílem je přispět k formulaci politiky zaměstnanosti, která bude aktivně zvyšovat kompetence pracovní síly, propojovat anticipované nároky trhu práce s nabídkou vzdělávacího systému a tím rozšiřovat absorpční kapacitu trhu práce. Výsledkem bude vyšší ekonomická výkonnost a konkurenceschopnost národní ekonomiky díky růstu potenciálu pro aktivity využívající specifické znalosti a dovednosti.

Podoblast 4.3: Ochrana a podpora lidského zdraví

Jak ukazují epidemie civilizačních onemocnění, vliv životního stylu a pracovního prostředí na zdraví obyvatelstva roste a tento trend ve výhledu budoucích dvaceti let ještě dále zesílí. Z hlediska vynakládaných veřejných prostředků je podpora prevence a ochrana zdraví prokazatelně výrazně efektivnější než náklady na léčení již vzniklých onemocnění.

V oblasti životního stylu budou i nadále nejvýznamnějšími rizikovými faktory oslabování potenciálu zdraví populace nedostatek pohybu, nezdravá výživa, obezita, degenerativní onemocnění pohybového aparátu, stres, toxikománie a úrazy. Průřezové nadresortní programy ochrany a podpory lidského zdraví a prevence vzniku onemocnění se v praxi vyspělých zemí světa osvědčují jako významný nástroj pomáhající širokým vrstvám obyvatelstva lépe porozumět zdraví ohrožujícím prvkům životního stylu a úspěšně se zbavovat nezdravých stereotypů chování. Budou hledány účinné způsoby zajištění odpovídající alokace lidských, materiálních a institucionálních zdrojů směřujících do této oblasti a jejich oddělení od zdrojů určených pro akutní kurativní medicínu.

Další významnou komponentou posilování potenciálu zdraví populace je důsledné ozdravování životního a pracovního prostředí na jedné straně a prevence poškozování životního a pracovního prostředí na úkor lidského zdraví na straně druhé. Cestou k pozitivnímu vývoji v dané oblasti bude jednak zefektivnění hodnotících procedur EIA a RIA, jednak posílení těch operací veřejné politiky a správy, které zabraňují možnému expozici populace negativním vlivům poškozeného životního prostředí, tedy oslabování jejího potenciálu zdraví.

Stěžejní cíl 4.3:

Stěžejním cílem je zformování svébytného průřezového nadresortního systému ochrany a podpory národního zdraví a prevence nemocí, stimulujícího všechny zúčastněné aktéry k systematickému vytváření příznivých podmínek pro formování zdravého životního stylu, ozdravení životního a pracovního prostředí a prevenci poškozování životního a pracovního prostředí na úkor lidského zdraví.

Dílčí cíl 4.3.1: Efektivní fungování nadresortního systému ochrany a podpory zdraví populace

Cílem je s využitím analýz jednání aktérů, institucí a politik vyvinout a uplatnit nadresortní systém ochrany a podpory zdraví, zejména v oblasti výživy, pohybového režimu, pracovního prostředí, prevence sociálně-patologických jevů a úrazovosti nebo v ochraně životního prostředí.

Oblast 5: Člověk, věda a nové technologie

Rostoucí význam a vliv výzkumu, vývoje a inovací v rozvoji společnosti i v každodenním lidském životě vytváří nejen nové příležitosti a nové způsoby jednání, ale přináší také nové problémy, a to zejména pro ty, kteří nejsou schopni porozumět či nemají možnost používat moderní technologie. Aplikace výsledků výzkumu se stala nezbytnou součástí lidského života už proto, že mezi hlavní konkurenční výhody vyspělých zemí patří jejich schopnost uspět na trhu díky inovacím. Pokrok vědy a technologií vytváří nové dělení společnosti na ty, kteří jsou schopni aspoň některým z novinek porozumět a využívat je, a na ty druhé, kteří tyto schopnosti nemají. Na počátku 20. století byl zdůrazňován rozpor mezi světem vědy a světem každodenního života, po druhé světové válce etické a morální aspekty výzkumu a vývoje, dnes se k těmto otázkám přidává zejména geografická a sociální nerovnoměrnost působení výzkumu a vývoje, z nichž těží primárně vyspělé země a již dříve marginalizované státy i společenské skupiny se odsouvají stále více na okraj.

Lepší porozumění vědě a technice, akceptace nových technologií a jejich smysluplné využití může být významným prvkem v podpoře národní prosperity, ve zvyšování kvality osobních i

veřejných rozhodnutí a v obohacení života každého jednotlivce. Aplikace výsledků výzkumu se stala důležitou součástí lidského života už proto, že mezi hlavní konkurenční výhody vyspělých zemí patří jejich schopnost uspět na trhu díky inovacím. Věda ovlivňuje široké spektrum lidských aktivit od péče o zdraví až po způsob využívání volného času. Proto je zásadně důležité, aby všechny složky společnosti dokázaly odpovídajícím způsobem využívat výsledky výzkumu a vývoje, samotnou vědu (a její aplikace) považovaly za důležitou a uvědomovaly si, proč je nezbytné za tím účelem stimulovat aktivity vědců i ostatních občanů.

Patrně nejpronikavějším výsledkem vědecko-výzkumných aktivit jsou výstupy v oblasti tzv. vyspělých technologií, jež prostupují veškeré sféry života od každodennosti po způsoby vzdělání, práce i zábavy (bio-, nano- a informační technologie). Rozvoj komunikačních technologií podstatně ovlivňuje vývoj společnosti a má zásadní socioekonomické důsledky pro dostupnost informací, možnosti jejich využívání a zároveň potřebu jejich důslednější ochrany, ale i pro převažující formy komunikace mezi lidmi (fenomén sociálních sítí apod.). Protože množství informací, které k lidem prostřednictvím informačních technologií a médií přichází je enormní, je třeba určitým způsobem tyto informace filtrovat, resp. dbát na jejich kvalitu a korektnost. V této snaze by zároveň neměly být omezovány svobody jedince a jeho možnosti projevit vlastní názor. Hranice obou případů je velmi tenká a její stanovení jednou z diskutovaných výzev. Obdobně převratné možnosti otevírají prakticky ve všech oblastech nakládání s fyzickým světem (medicína, ekologie, výrobní aktivity, atd.) bio- a nanotechnologie.

Oblast je rozdělena na dvě podoblasti, které se zabývají (1) možnostmi a podmínkami rozvoje vědy, výzkumu a technologií; a (2) otázkami adaptability člověka a společnosti na nové technologie.

Podoblast 5.1: Možnosti a podmínky rozvoje výzkumu, vývoje a inovací

Tato podoblast v sobě zahrnuje širokou paletu otázek spjatých s rolí výzkumu, vývoje a inovací v moderních společnostech. Svorníkem členitých procesů produkce a aplikace vědeckých poznatků je postupná konstituce společnosti vědění, v níž ekonomická výkonnost i kvalita sociálních a kulturních aktivit je v rostoucí míře závislá na znalostních zdrojích a aktivitách. Z druhé strany ale se znalostní produkce stává mnohem otevřenějším a sociálně strukturovanějším procesem, jenž čerpá svou dynamiku a orientaci ze sociálních postojů a kulturních hodnot.

V konkrétnější podobě spadají do této podoblasti takové otázky, jako je dualita vědění jako veřejného a soukromého statku, transfer vědeckých poznatků do praxe a vztah vědeckého výzkumu a inovací, role vědeckého výzkumu ve vzdělání, problematika kulturních a sociálních determinant výzkumných a inovačních aktivit. S tím souvisí vztah vědy, veřejnosti a demokracie. Posledně jmenovaný vztah nabývá na důležitosti zejména v okamžiku, kdy se veřejnost (v úzkém i širokém slova smyslu, od občanů po politiky na rozhodujících místech) může přímo či nepřímo podílet na přidělování finančních prostředků pro vědu.

Významné jsou také mezinárodní aspekty výzkumných a inovačních aktivit (kompetence, excelence, kompatibilita) a zapojení českého výzkumu do evropských a globálních procesů a na druhé straně aspekt národní relevance vědeckého výzkumu. Podoblast zahrnuje také problematiku podpory podnikatelského sektoru, například z hlediska komercializace a transferu technologií, relace mezi lokalizací a kapacitou vědeckých pracovišť a udržení výzkumu nadnárodních korporací v Česku.

Stěžejní cíl 5.1:

Stěžejním cílem je získat nástroje, které umožní dosáhnout stavu, kdy se věda a výzkum stanou osou rozvoje národní ekonomiky i její konkurenceschopnosti a povaha společnosti je zásadně určována kvalitou znalostních procesů – formuje se tedy společnost vědění.

Dílčí cíl 5.1.1: Analýza účinků vědění v sociálním systému ČR

Cílem je na základě analýzy působení vědění v sociálním systému ČR formulovat optimální parametry celého systému, a to i s ohledem na mezinárodní kontext. K tomu je třeba vyhodnotit, v jaké fázi cyklu znalostních procesů a v jakém sektoru společnosti pracovat s věděním jako se soukromým statkem, a kdy jako se statkem veřejným, na základě toho optimalizovat poměr základního a aplikovaného výzkumu, dále je třeba navrhnout způsoby posílení role VaVaI ve vysokoškolském vzdělání a možnosti diferencovat strukturu vysokých škol dle výzkumného výkonu.

Podoblast 5.2: Adaptabilita člověka a společnosti na nové technologie

Rozvoj nových technologií je hnán především ekonomickými motivy, jejich důsledky však mají i sociální a kulturní povahu. Nejlépe se na nové technologie adaptují společnosti, které jsou otevřené a vyznávají hodnoty učení, zároveň ale disponují silnou vlastní kulturou, do které jsou technologické inovace překódovány, nebo jsou nové technologie spojeny s vlastní sociální či kulturní inovací. Adaptace tedy není pasivní, reaktivní proces, nýbrž proces velice tvořivý, předjímavý, postavený na schopnosti nové technologie sociálně a kulturně dotvářet a orientovat k sociálním cílům. Adaptace se daří jen společnostem vzdělaných a aktivních občanů, kteří nepřístupují k novým technologiím jako k cizorodému či dokonce nepřátelskému prvku, ale jsou schopni na ně nahlížet bez předsudků a takto je i hodnotit a akceptovat.

V této podoblasti se vyskytují takové problémy jako nesoulad technické změny a změny sociální a kulturní, kulturní a sociální dimenze mezinárodního a mezikulturního technologického transferu, prohlubování sociální nerovnosti a sociálního vyloučení v důsledku technologických změn, vztah sociálních, kulturních a technologických inovací. V konkrétnější rovině se jedná o adaptabilitu na bezpečnostní, informační, biomedicínské a energetické změny. Osvědčenou metodou institucí jak možnosti a rizika nových technologií oceňovat je hodnocení techniky (*technology assessment*).

Stěžejní cíl 5.2:

Stěžejním cílem je harmonizace technických a sociálních změn, jejich tempa i obsahu, dosáhnout stavu, kdy je technická změna chápána jako aktivita se silnou sociální a kulturní dimenzí, veřejné politiky jsou zaměřeny na podněcování, správu a regulaci sociálních a kulturních inovací, jež usnadňují adopci nových technologií a usměrňují je k sociálnímu prospěchu a omezení rizik. Jsou vytvořeny podmínky pro vědeckou a zároveň aplikovatelnou a přenositelnou identifikaci budoucích psychologických, sociálních i bezpečnostních rizik spojených s novými technologiemi.

Dílčí cíl 5.2.1: Adaptace na nové technologie

Cílem je v rámci sociálních inovací maximalizovat adaptaci na nové technologie a dosáhnout co nejvyšší míry jejich osvojení, a to prostřednictvím formulace veřejných politik, mezi jejichž hlavní hodnoty bude patřit učení, občanský aktivismus a odpovědnost. Zvláštní pozornost bude přitom věnována importu technologií z jiných kulturních prostředí.

2. Systémová opatření a další návrhy expertního panelu

Spolu s prioritními dílčími cíli byla v prioritní oblasti Sociální a kulturní výzvy české společnosti identifikována doprovodná opatření, která napomohou a usnadní dílčím cílům dosáhnout stanovených stěžejních cílů. Tato doprovodná opatření mají charakter převážně systémových opatření a doporučení.

Souhrn navržených doprovodných opatření pro prioritní oblast Sociální a kulturní výzvy české společnosti

Systémová opatření uvedená níže a přidružená k jednotlivým oblastem mají buď obecnější charakter a doplňují tedy obsahově danou oblast, nebo jsou konkrétnější a vztažená k příslušným výzkumným cílům.

Napříč oblastmi se objevují opatření, která poukazují na nutnosti přenosu výsledků výzkumné práce do reálného fungování společnosti a rozšiřují tak výzkumné cíle o implementační prvky. Významně zastoupené jsou mezi systémovými opatřeními zejména úkoly spojené s tematikou demografického stárnutí, sociální soudržnosti, veřejných politik a správy, kulturního dědictví a národní identity, vzdělávacího systému a řízení vědy.

Oblast 1: Demografické a sociální proměny

V oblasti Demografické a sociální proměny byla navržena opatření, která popisují do značné míry návazné či souběžné (implementační) kroky k plnění výzkumných dílčích cílů. Dále uvedená systémová opatření společně s příslušnými dílčími cíli tvoří vzájemně se doplňující kroky vedoucí k naplnění daného stěžejního cíle, resp. přispívající k řešení daného sociálního problému či výzvy. Tematicky se koncentrují na jevy související s demografickým stárnutím populace, migrací, integrací jednotlivých společenských skupin nebo problematiku veřejné správy a služeb.

- Uplatnit populační politiku zaměřenou na aktivní stárnutí, zlepšení reprodukčního potenciálu populace a integraci imigrantů na národní úrovni, v krajích a ve velkých městech.
- Uplatnit migrační a integrační politiku a politiku zaměřenou na omezení odlivu kvalifikovaných a tvůrčích pracovníků.
- Uplatnit víceúrovňovou správu sociálních služeb a nabídku sociálních inovací podporující sociální soudržnost a omezující vznik sociálního vyloučení a růstu sociálních nerovností při uplatnění univerzálních standardů rozsahu, kvality a dostupnosti služeb poskytovaných v partnerství veřejné správy, neziskového a soukromého sektoru.
- Vytvářet podmínky pro zlepšení nabídky práce, škol a služeb blíže k místům bydliště a zlepšení obslužnosti veřejnou dopravou při spolupráci a koordinaci veřejných institucí na lokální, regionální a národní úrovni.

Oblast 2: Vládnutí a správa

V oblasti Vládnutí a správa byla navržena opatření směřující k oblasti veřejných politik, veřejné správy i dalších služeb, které jsou veřejným sektorem poskytovány. Vedle

výzkumných témat tak doplňují oblast Vládnutí a správa o velmi důležitou implementační prvky.

- V rámci systémových opatření je třeba věnovat zvýšenou pozornost efektivitě mechanismů tvorby a uplatnění veřejných politik a optimalizaci fungování veřejné správy jako celku. Řada domácích i zahraničních studií jasně zmiňuje nerozvinuté kompetence a neefektivní procesy v rámci veřejné správy jako jeden z klíčových problémů české ekonomiky i společnosti. Ve svém důsledku se opatření posilující efektivitu a transparentnost veřejné správy a příbuzných politik silně projevují na možnostech a schopnostech implementovat výsledky výzkumu a vývoje v oblastech, které mají významné dopady na fungování a prosperitu společnosti. To je důvod, proč jsou zde výslovně zmíněna.
- Posuny vyvolané technologickými inovacemi, zvýšenou mobilitou nebo částečným přebíráním role státu jinými aktéry vyvolávají potřebu nové reflexe. Za tímto účelem je nezbytné sestavit ucelený přehled toho, co vlastně (a proč) veřejný sektor vykonává, na základě analýz zpracovat koncepci, která definuje rámec jeho efektivního fungování, a na závěr, v nejdůležitějším kroku, doporučení koncepcie implementovat.
- Mezi klíčové otázky, které si žádají pozornost, patří snížení administrativní náročnosti a nákladů na výkon veřejné správy a zajištění veřejných služeb, včetně omezení rizika korupčního chování. Pozornost musí být také věnována dělbě kompetencí a pravomocí mezi různé úrovně veřejné správy v návaznosti na měnící se společenské podmínky, principu subsidiarity a optimalizace struktury příjmů a výdajů institucí veřejné správy na různých úrovních. Zvýšení kvality hospodářské politiky a veřejné správy vyžaduje průběžné vyhodnocování jejich efektivity a dopadů, a to s využitím moderních principů jako *evidence-based policy*, *ex-post* evaluace apod. Důležitou součástí je proto také vytvoření a implementace konceptů pro měření výkonnosti a kvality ve veřejné správě a ve veřejném sektoru obecně.
- Dle řady analýz se ukazuje, že neefektivní a nákladná veřejná správa dnes představuje největší, a teoreticky nejsnáze odstranitelnou překážku rozvoje české ekonomiky. Posílení její efektivity a zejména alokace prostředků do ekonomiky (veřejný sektor nevyjímaje) dominantně na základě transparentních a co nejlépe měřitelných ukazatelů (tak jak je uvedeno výše) představuje vhodnou cestu pro postupné zlepšení dnešního neuspokojeného stavu.

Oblast 3: Kultura, hodnoty, identita a tradice

V oblasti Kultura, hodnoty, identita a tradice bylo navrženo opatření poukazující na potřebnost podpory systematické péče o kulturní dědictví a budování národní identity.

- Institucionální, účelová i morální podpora humanitního, historického a uměleckého aspektu vzdělání jako součásti kulturní identity. Podpora knihoven, muzeí a památkové péče.

Oblast 4: Rozvoj a uplatnění lidského potenciálu

V oblasti Rozvoj a uplatnění lidského potenciálu byla navržena opatření, která doplňují navrhované výzkumné cíle o implementační prvky orientované zejména na oblast vzdělávání a flexibility trhu práce.

- Uplatnit výsledky poznání vzdělávacích procesů dosažené navrhovaným výzkumem ke zdokonalení systému hodnocení a řízení kvality vzdělávacího procesu.

- Přijmout opatření k realizaci nových vzdělávacích a výchovných cílů: aktivní výchova ke kritickému myšlení; respektování hodnot a norem, na kterých je založena občanská společnost v EU; reflektování individuálních potřeb a schopnosti každého jedince; péče o talentované jedince; respektování vztahu mezi sociálním charakterem oblasti a sociální skladbou žáků.
- Na základě výsledků dílčího cíle 4.1.2. ustavit a uplatnit plně funkční systém celoživotního učení s využitím různých disciplín včetně andragogiky.
- Na základě výsledků dílčího cíle 4.2.1. promítnout analýzy a prognózy nároků trhu práce i dílčích regionálních nebo strukturních trhů do náplní výchovy a vzdělávání v souladu s potřebami národní ekonomiky.

Oblast 5: Člověk, věda a nové technologie

V oblasti Člověk, věda a nové technologie byla navržena opatření směřující zejména ke zlepšení percepce vědy a její role ve společnosti a ke zlepšení řídicích a koncepčních mechanismů uvnitř vědy samotné.

- Zabezpečení materiálních i sociálních podmínek pro ekonomicky důstojné, společensky prestižní a z hlediska domácího i mezinárodního trhu práce atraktivní postavení vědy ve společnosti, které bude v souladu s relacemi ke vzdělávacímu systému, zohledňovat její význam pro kvalitu života.
- Průběžná implementace takových typů poznatků a metodických postupů do vzdělávacího systému, aby byl schopný průběžně hodnotit budoucí rizika spojená s novými technologiemi, vytvářet aktivní postoje k nim a v případě krizových situací na ně adekvátně reagovat.
- Konstituovat fungující mechanismus určování národních výzkumných priorit, v němž své zájmy mohou uplatňovat zástupci výzkumné obce i vlády, veřejnosti a hospodářství. Tento mechanismus založit na zodpovědné negociační kultuře vycházející z analýzy, reflexe a relevance objektivních problémů i zájmové struktury.
- Završením systémových opatření musí být adekvátní a funkční systém hodnocení VaVaI, který je otevřený, eticky relevantní, průběžně optimalizovaný a aktualizovaný dle vývoje podmínek výzkumných činností. Adekvátní a funkční systém hodnocení VaVaI, který je otevřený, eticky relevantní, průběžně optimalizovaný a aktualizovaný dle vývoje podmínek výzkumných činností.

3. Indikátory pro kontrolu dosahování cílů

Na úrovni stěžejních cílů byly expertním panelem dále navrženy indikátory, které umožní hodnocení a kontrolu jejich naplňování. Problematice indikátorů byla v expertním panelu věnována širší diskuze, jejímž závěrem bylo, že v mnoha případech vzhledem k charakteru či obsahu stěžejních cílů není možné nebo účelné tyto indikátory definovat (indikátory se například omezují na sledování pouze některých dílčích aspektů a jiné významné přehlíží).

Podoblast a stěžejní cíl	Indikátory:
Podoblast 1.1: Demografické stárnutí, rodinná politika Stěžejním cílem je vytvoření efektivní populační politiky, která bude důsledkům populačního stárnutí čelit nejen realizací konceptu aktivního stárnutí, ale také zmírňovat jeho rostoucí dynamiku podporou reprodukčního potenciálu populace s cílem zajistit demografickou obnovu z dlouhodobější perspektivy a zmírnit věkově strukturální nerovnosti. Efektivní populační politika bude připravena reagovat na populační výkyvy a územní nerovnosti v populačním vývoji, které způsobují nesoulad mezi poptávkou a kapacitami, a navrhne odpovídající adaptační mechanismy.	• Vytvoření podpor aktivního stárnutí (ano x ne) • Míra začlenění starších lidí do aktivního života společnosti • Zvýšení míry spokojenosti s kvalitou života starších lidí
Podoblast 1.2: Marginalizace a integrace sociálně znevýhodněných skupin Stěžejním cílem je formulace politik a opatření prevence sociální exkluze a segregace, důraznější uplatnění nástrojů a postupů sloužících ke zmírnění rozsahu a hloubky sociální exkluze, marginalizace a stigmatizace a stimulace sociální inkluze s cílem zabránění sociálně-prostorové koncentraci a mezigenerační reprodukci deprivace a vyloučení.	• Míra sociálního vyloučení • Úroveň segregace • Účinnost sociální politiky • Mezigenerační reprodukce deprivace a exkluze
Podoblast 1.3: Sociální nerovnosti, soudržnost společnosti a sociální stát Stěžejním cílem je prevence růstu sociálních nerovností a nespravedlností, podpora sociální soudržnosti prostřednictvím poznání podmínek, příčin a mechanismů formování a reprodukce sociálních nerovností s důrazem na zlepšení rovnosti podmínek v přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám při respektování vnějších rámců daných pozicí Česka v globálním systému a vnitřních faktorů, jež je možné vhodnými politikami a nástroji ovlivnit.	• Úroveň sociálních nerovností • Podmínky přístupu ke vzdělání, na trh práce, k bydlení, zdravotnímu zabezpečení a službám
Podoblast 1.4: Migrace, mobilita a teritoriální soudržnost Stěžejním cílem je účinnější migrační politika a efektivní nástroje pro integraci cizinců, stabilizaci potenciálních emigračních skupin, jejichž setrvání na území České republiky je žádoucí formulace a aplikace principů teritoriální soudržnosti a usměrňování podmínek pro vnitřní migraci a redistribuci populace při omezení nežádoucích efektů ve formě růstu regionálních disparit, rychlé depopulace jádrových měst a periférií a nevladatelného růstu v suburbích.	• Míra stabilizace imigrantů (míra získání občanství imigranty, poměr mezi cizinci s trvalým a dočasným pobytem) • Míra emigrace populace s vysokoškolským vzděláním • Míra regionálních nerovností

Podoblast 2.1: Občan, stát, společnost Stěžejním cílem je legitimní společenský systém v Česku zasazený do legitimního mezinárodního prostředí, fungující právní systém s minimálním rozdílem mezi právem a spravedlností, systém se širokou a variabilní participací občanů, svobodný demokratický systém garantující občanům základní lidská práva a občanské svobody, systém, který akceschopně reaguje na mezinárodní prostředí a podílí se na jeho utváření, a který úspěšně eliminuje interní i externí hrozby.	• Absence masových akcí zpochybňujících společenský systém • Legitimita potvrzená výzkumy veřejného mínění
Podoblast 2.2: Veřejné politiky a správa Stěžejním cílem je funkční a efektivní demokratický politický systém, umožňující vnější působení a aplikovatelný i v Česku, dále efektivní mechanismy tvorby a aplikace veřejných politik inspirované konceptem strategického vládnutí, promyšlené partnerství soukromého a veřejného sektoru s jasnou hranicí mezi nimi.	• Pokles míry korupce • Spokojenost s fungováním veřejné správy
Podoblast 3.1: Proměny hodnotových struktur a etika Stěžejním cílem je nalezení faktorů, ovlivňujících změny a ztráty vnímání tzv. tradičních hodnot a kultury jako základních stabilizačních společenských hybatelů. Důraz je kladen zejména na podporu etických základů společenské koexistence založené na vzájemném respektu a zodpovědnosti.	• Vzhledem k charakteru oboru nelze stanovit. K pomocným metodám patří například pravidelné průzkumy vzdělanosti mládeže a celé společnosti.
Podoblast 3.2: Národní, regionální a lokální identita a tradice Stěžejním cílem je historické vymezení a charakteristika procesu utváření národní, regionální a lokální identity a tradice ve vztahu k jejich současné problematizaci, stejně jako podpora její konstitutivní role v rámci současné a budoucí společnosti.	• Vzhledem k charakteru oboru nelze stanovit. K pomocným metodám patří například pravidelné průzkumy vzdělanosti mládeže a celé společnosti.
Podoblast 3.3: Hmotné a nehmotné kulturní dědictví Stěžejním cílem je poznání, zachování, zpřístupnění a využití kulturního dědictví. Významnou roli v rozvoji poznání musí sehrávat moderní technologie využívané jak pro ochranu a konzervaci různých součástí kulturního dědictví, tak pro ukládání a sumarizaci poznatků, jejich propojování a šíření pomocí moderních médií. Tím bude přispěno k nápravě současného nevyhovujícího stavu archivů, sbírek a knihovních fondů a k omezení nenahraditelných ztrát na kulturních hodnotách. Odkrývání a zpřístupňování kulturní úrovně minulosti je nutnou podmínkou kvalitního výchovně vzdělávacího a informačního procesu, základem formování identity, jeho potenciál se však promítá i do trávení volného času, ekonomického rozvoje a reprezentace státu.	• Vzhledem k charakteru oboru nelze stanovit. K pomocným metodám patří například pravidelné průzkumy vzdělanosti mládeže a celé společnosti, nebo vyhodnocování systému fungování památkové péče, systému muzeí a knihoven.

Podoblast 3.4: Religiozita Stěžejním cílem je kontinuální analýza religiózní situace společnosti jako jednoho z významných aspektů jejího vývoje. Žádoucí je všestranná podpora humanitního, vzdělávacího, morálního a kulturního působení náboženských složek v celku společnosti, stejně jako plného rozvoje individuální (osobní) spirituality věřících a principů obecné náboženské tolerance. Stejně významná je reflexe religiozity jako možného zdroje extrémních pohledů na společnost ohrožujících její stabilitu, zejména v souvislosti se společenskými dopady imigrace, a s rozšiřujícími se náboženskými skupinami.	• Vzhledem k charakteru oboru nelze stanovit.
Podoblast 4.1: Výchova, vzdělání, celoživotní učení Stěžejním cílem je vytvoření efektivního vzdělávacího systému, který bude v co nejvyšší možné míře odpovídat na požadavky společnosti, trhu práce a ekonomiky, bude přispívat k jejich rozvoji prostřednictvím kultivace hodnotově orientační a poznatkově dovednostní složky lidského potenciálu jako základního prvku národní identity a konkurenceschopnosti.	• Efektivita vzdělávacího systému v mezinárodním srovnání
Podoblast 4.2: Trh práce a politika zaměstnanosti Stěžejním cílem je propojení vzdělávacího systému s anticipovanými nároky trhu práce, zmírnění poruch na trhu práce vedoucích k dlouhodobé nezaměstnanosti při postupném zahrnutí dalších opatření v oblasti flexibilitoty a aktivace, jako jsou změny v oblasti pracovní ochrany a kolektivního vyjednávání, dávkové a daňové systémy, uplatnění širokého rejstříku specifických nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti včetně individuální práce s nezaměstnanými.	• Struktura a dynamika vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti
Podoblast 4.3: Ochrana a podpora lidského zdraví Stěžejním cílem je zformování svébytného průřezového nadresortního systému ochrany a podpory národního zdraví a prevence nemocí, stimulačního všechny zúčastněné aktéry k systematickému vytváření příznivých podmínek pro formování zdravého životního stylu, ozdravení životního a pracovního prostředí a prevenci poškozování životního a pracovního prostředí na úkor lidského zdraví.	• Průměrná délka života prožitého ve zdraví
Podoblast 5.1: Možnosti a podmínky rozvoje výzkumu, vývoje a inovací Stěžejním cílem je získat nástroje, které umožní dosáhnout stavu, kdy se výzkum, vývoj a inovace stanou osou rozvoje národní ekonomiky i její konkurenceschopnosti a povaha společnosti je zásadně určována kvalitou znalostních procesů - formuje se tedy společnost vědění.	• Ukazatele OECD pro oblast výzkumu, vývoje a inovací

Podoblast 5.2: Adaptabilita člověka a společnosti na nové technologie

Stěžejním cílem je harmonizace technických a sociálních změn, jejich tempa i obsahu, dosáhnout stavu, kdy je technická změna chápána jako aktivita se silnou sociální a kulturní dimenzí, veřejné politiky jsou zaměřeny na podněcování, správu a regulaci sociálních a kulturních inovací, jež usnadňují adopci nových technologií a usměřují je k sociálnímu prospěchu a omezení rizik. Jsou vytvořeny podmínky pro vědeckou a zároveň aplikovatelnou a přenositelnou identifikaci budoucích psychologických, sociálních i bezpečnostních rizik spojených s novými technologiemi.

- Bez indikátorů